

УДК 94:316.334.3(481)

DOI 10.31654/2520-6966-2019-11i-94-162-170

А. Г. Бровко

кандидат історичних наук, старший викладач

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

e-mail: Alyona_brovko@meta.ua ORCID ID: 0000-0002-8490-7990

**Особливості соціальної політики Королівства
Норвегія на сучасному етапі**

У статті висвітлена соціальна політика Королівства Норвегія та її реалізація на сучасному етапі розвитку держави. Зокрема, розкрито систему соціального захисту держави; охарактеризовано основні напрямки, завдання та принципи здійснення соціального страхування та соціальних виплат. Встановлено, що соціальна політика Норвегії досить розвинена та передбачає різні види соціальної допомоги населенню країни. Соціальна захищеність населення Норвегії передбачає не лише надання матеріальної допомоги з боку держав, але й не матеріальної, зокрема створення єдиної системи реєстрації вільних вакансій, підготовки і перепідготовки кадрів на численних безкоштовних курсах. До цього слід додати існування різноманітних центрів, молодіжних клубів, притулків, служб та соціальних проєктів, покликаних надавати необхідну допомогу різним категоріям населення. Особлива увага у Норвегії приділена питанню охорони здоров'я, що позитивно впливає на демографічну ситуацію країни. З'ясовано, що завдяки економічному процвітання та вдалій соціальній політиці держави, тривалість життя в Норвегії досить висока. У ході дослідження автором вказано на недоліки даної політики. Незважаючи на те, що рівень безробіття у Норвегії не значний, питання непрацюючого населення гостро постало в країні. Однією із причин поширенню безробіття серед населення працездатного віку стали високі державні соціальні виплати. Як правило, такими виплатами зловживають іммігранти, які, за наявності значної кількості дітей, живуть за рахунок "дитячих коштів", які, отримують від держави.

Ключові слова: Королівство Норвегія, соціальна політика, соціальна допомога, соціальні виплати, соціальні служби, соціальний захист.

Постановка проблеми. Норвегія – одна із Скандинавських країн, яка має площу 323 800 кв. км та населення, станом на 2017 рік, 5 378 686 чол. Утім, незважаючи на незначну територію та особливості природно-кліматичних умов, у 2015 році Королівству Норвегія, в четвертий раз поспіль, був наданий статус держави з найвищим рівнем життя. Саме в Норвегії один із найвищих у світі рівень видатків

на охорону здоров'я та високі показники тривалості життя. До того ж сучасна норвезька модель визнається як модель "держави загального добробуту" [3, с. 49]. Таких успіхів країні вдалося досягти завдяки продуманій політиці уряду, який став основним гарантом соціального захисту населення.

Історично склалось, що Норвегія тривалий період потерпала від постійних війн, демографічної та економічної криз, розрух, що негативно відображалось на життєвому рівні населення. Стрімке економічне зростання, а слідом, й покращення соціального напрямку, спостерігається вже в другій половині ХХ ст. У 1963 році уряд держави прийняв закон, згідно якого всі підводні ресурси є власністю держави. Тобто отримувати дохід від видобутку корисних копалин країні мають право лише державні організації. Щодо приватних компаній, то прагнучи зберегти за собою монополії, держава обкладає їх потрібним податком.

У 1969 році у Норвегії було відкрито запаси нафти, які кардинально змінили економічне та соціальне становище у країні. Згідно вже згаданого закону, нафта була оголошена власністю народу, відповідно всі прибутки отримані від її продажу йдуть на реалізацію соціальних програм держави. Саме такий підхід уряду перетворив Норвегію на одну з найбільш забезпечених країн світу, де ВВП на душу населення становить, станом на 2017 рік, 72 046. 29 долл., завдяки чому держава займає третє місце в світі після Люксембургу та Швейцарії [8].

Варто зазначити, що, незважаючи на значні досягнення в економічній та соціальній сферах, Норвегія не є членом Євросоюзу. Утім держава повністю дотримується законів, стандартів та економічних вимог ЄС, взаємодіє з ними, і входить до Шенгенської зони. Близько третини всіх норвезьких законів і нормативних актів так чи інакше пов'язані з законодавством. Так, до 70 % норвезьких муніципальних законів і правил повинні відповідати критеріям Брюсселя. Однак, сформований статус-кво не завжди приносить Норвегії користь. Так, будучи учасницею Європейської економічної зони, країна зобов'язана виконувати директиви Євросоюзу в галузі торгівлі та соціальної політики, але при цьому, не будучи членом ЄС, норвежці не можуть впливати на процес прийняття рішень в Брюсселі [9, с. 11].

Мета роботи. Висвітлити особливості соціальної політики Королівства Норвегія на сучасному етапі. Розкрити питання соціальної захищеності населення держави.

Аналіз досліджень. Соціальна політика Норвегії не стала предметом ґрунтовних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних

істориків. Переважно зіштовхуємося з незначними загальними або оглядовими працями, в яких тією чи іншою мірою висвітлюється досліджуване питання. Дана проблема знайшла відображення у працях Ж. Безпятчук, О. Колесника та О. Колесникової-Стейнруд, Т. Логвиненко, С. Медулич та ін.

Виклад основного матеріалу. Особливість соціальної політики Норвегії полягає у тому, що вона направлена на захист всіх громадян, а не лише збіднілих. Завдяки прогресивній системі оподаткування здійснюється перерозподіл доходів. Так, регіони поділяються залежно від їхнього промислового розвитку, що дає можливість малорозвинутих отримати кредитування та зменшення податків. Щодо самого населення, то згідно податкового кодексу, чим більше заробляє особа, тим більше має сплатити податок, повертаючи тим самим значну суму в державну казну. Таким чином утримується баланс між кількістю багатих та бідних, тобто той хто заробляє більше має поділитися з менш заможними співгромадянами. Незважаючи на високі податки, жителі Норвегії добросовісно сплачують їх та не нарікають на відрахування від їх доходів значної суми. Окрім того, населення добровільно працює на благо держави, виходячи на так звані суботники, на яких виконують різнопланові роботи щодо покращення благоустрою своєї місцевості.

Велику увагу приділяє держава боротьбі з бідністю. І хоча нерівність прибутків у Норвегії, по відношенню до інших країн світу, відносно невелика, уряд держави у 2007 році прийняв "План дій у боротьбі з бідністю", що становив частину загальної політики держави, направленої на здійснення соціальної згуртованості, інтеграції та скорочення бідності [7].

Важливим напрямком соціальної політики держави є імміграційна політика, оскільки країна в економічному та соціальному плані є привабливою для іноземців. У основі даної політики лежить принцип мультикультурного розвитку, тобто залучення іммігрантів до активної участі у житті норвезького суспільства, на тих самих умовах і з тим ж обов'язками, які мають корінні жителі країни. Фінансування даної політики здійснюється за рахунок держави, а організація на практиці входить до обов'язків місцевої влади (проведення курсів норвезької мови, перепрофільювання чи навчання іммігрантів тощо). Якщо раніше іммігранти за свою працю отримували меншу заробітну плату, ніж офіційно, то згодом у Норвегії був прийнятий закон, згідно якого оплата праці зрівнювалась як для корінного населення, так і для іммігрантів [2].

Для всіх осіб, які прибувають до країни, обов'язковою умовою є володіння державною мовою, що дає їм можливість постійного проживання, а згодом, і право на отримання громадянства. Отримання

довідки на постійне проживання дає право особі на соціальне страхування, тобто допомогу у зв'язку з хворобою, фізичними вадами, вагітністю чи пологами.

Соціальна програма держави передбачає такі види допомоги як:

- надання студентам кредитів на навчання з невеликими відсотками;

- пільгові умови позик на житло;

- допомога по безробіттю.

Утім, для того щоб отримати допомогу по безробіттю, претендент повинен відповідати певним вимогам:

- особа перед тим як її звільнили, мала пропрацювати на підприємстві не менше 2 місяців;

- іноземець знаходився в країні легально і працював за договором;

- мігрант зміг працевлаштуватися після трьох місяців після переїзду;

- студенти не мають права на виплату допомоги по безробіттю, навіть якщо вони працювали;

- реєстрація безробітного в центрі зайнятості та здійснення ним активного пошуку роботи.

Варто зазначити, що для отримання допомоги по безробіттю людина повинна заробити не менше 105 тис. крон (20,6 тис. дол.) за останній рік, і тоді вона отримуватиме допомогу "в розмірі 62 % від заробітку протягом від 52 до 104 тижнів (від року до двох років) [4].

У Норвегії розвинена і нематеріальна державна допомога по безробіттю, яка передбачає існування єдиної системи реєстрації вільних вакансій, підготовки і перепідготовки кадрів на численних безкоштовних курсах.

Активно діють на території Норвегії й соціальні служби, які надають допомогу як малозабезпеченим сім'ям, так і тим хто переживає тимчасові труднощі. Підтримкою дітей та підлітків займається державна соціальна служба "Барневарн". Правовою базою цієї організації є "Закон про охорону дитинства" від 1992 року, який ґрунтується на "Законі про дітей", прийнятому 4 серпня 1981 року, і який регулює права й обов'язки у відносинах між дітьми і вихователями згідно зі ст. 3 Конвенції ООН. У 2010 році послугами цієї організації користувалися 6980 дітей та підлітків віком до 18 років [10, с. 275]. У деяких випадках "Барневарн" приймає рішення про аварійне розміщення дитини. Мова йде про вчинення по відношенню до дитини насилля з боку батьків, або коли батьки не в змозі доглядати дитину через хворобу, алкоголізм або інші обставини. За таких умов, діти тимчасово розміщуються у сім'ях.

Щоправда, останнім часом робота соціальних служб викликала невдоволення серед жителів країни. У центрі скандалу опинилась саме діяльність служби Барневарн. Одна з головних норвезьких газет "Догбладет" у 2017 році опублікувала статтю про те, що у країні назріває неконтрольований соціальний вибух, через тотальне вилучення дітей у всіх верств населення. Як стверджують ЗМІ, служба Барневарн займається кіднепінгом дітей навіть з цілком благополучних сімей. Приводом до таких дій з боку соціальних служб може бути найменша скарга чи повідомлення про неналежне, за мірками служб, ставлення до дітей. У результаті чого, щорічно 53 тисячі дітей потрапляють "під нагляд" соціальних служб [5].

Критика соціальних служб по захисту дітей "Барневарн" з боку держав Східної Європи та Росії викликала занепокоєння серед норвезьких чиновників. Тому міністр у справах дітей, рівності і соціальної інтеграції Сольвейг Хорне виступила перед журналістами та спростувала інформацію подану в ЗМІ про неправомірні дії з боку соціальних служб, заявивши, що основна мета служб не відібрати дітей, а надати необхідну допомогу родинам, які її потребують. А підвищений інтерес з боку служб до родин іммігрантів, пояснюється відсутністю необхідних знань про права дитини в Норвегії [6].

До особливостей соціальної роботи в Норвегії варто віднести й розповсюдження таких напрямків роботи з суспільством як: добровільні центри (налагодження зв'язків між людьми, які хочуть допомогти, із тими, хто потребує допомоги); молодіжні клуби (організація діяльності молоді від 10 до 16 років із метою запобігання злочинності і вживання наркотиків, реабілітація осіб із девіантною поведінкою); притулки для жінок (організація притулку і лікування жінок, які піддаються насильству в сім'ях); центри для біженців (організація діяльності тимчасових притулків, що включають надання соціальної допомоги й адаптації до соціальної системи, що функціонує); служби, що працюють з конфліктуючими сторонами, як альтернатива поліції: це обговорення умов цивільного контракту між злочинцем і потерпілим; інститути, притулки, приватні будинки, у яких здійснюється турбота і догляд за старими й інвалідами [4].

Крім соціальної роботи, Норвегія у своїй діяльності реалізує велику кількість соціальних проєктів. Серед міжнародних проєктів можна виділити такі відомі соціальні проєкти: "Норвезька народна допомога", "Чудо материнства", "Норвезький Червоний Хрест", "Врятуємо дітей", "Активна допомога дітям", "SOS – дитячі села – Норвегія", "Соціальний захист дітей".

Особливе значення приділяється охороні здоров'я, тому держава повністю бере на себе турботу про стан здоров'я громадян. За

рахунок держави всі медичні установи оснащені новітніми технологіями, новим обладнанням тощо. У Норвегії діє бюджетна та трирівнева система охорони здоров'я. Кожна комуна має місцевих сімейних лікарів, та є частково платною, потім за медичне обслуговування та ліки сплачує держава. Зокрема, з державного бюджету оплачується стаціонарне лікування пацієнта, операційне лікування, навіть проїзд хворого до госпіталю та назад покривається за рахунок держави. Єдиним винятком є лікування та протезування зубів, яке повністю здійснюється за рахунок пацієнта. Не менш важливим є виплати держави у разі перебування хворого на лікарняному. Так, у разі серйозного та довготривалого захворювання особі проти першого року хвороби виплачується 100 % заробітної плати, потім ця сума знижується до 60 % заробітку. Що є ще одним доказом про високий рівень соціального захисту свого населення з боку держави. Держава також гарантує всім, навіть домогосподаркам, право на чотириохтижневу оплачувану відпустку.

Як результат розвинутої соціальної політики – високий рівень тривалості життя: жінки – 82,7 р., чоловіки – 78,1 р. Тому вік виходу на пенсію становить 67 років. Сама пенсія поділяється на соціальну та трудову. Соціальна пенсія, однаковий для всіх мінімум, виплачується з бюджету кожному жителю країни по досягненню ним 67 років. У свою чергу трудова – нараховується залежно від стажу, характеру діяльності та розміру добровільних внесків [2].

У Норвегії реалізується й політика щодо зайнятості осіб з інвалідністю. Підтримка зайнятості та супроводу на робочому місці людей з особливими потребами здійснюється на загальнодержавному рівні, відповідальність за яку покладено на Агентство зайнятості та соціального забезпечення (NAV).

Утім високий рівень соціальної захищеності населення з боку держави має й зворотній бік. Норвезькі консерватори вважають, що на сьогоднішній день виплати населенню країни значні, що ставить в майбутньому під питання реальну спроможність уряду задовольнити потреби громадян. Як зазначає старший радник директора праці й соціальної політики Адміністрації з праці та соціальної політики профільного міністерства Норвегії Олаф Твед: "Сьогодні в Норвегії обговорюється, як ми можемо мотивувати людей якнайшвидше повертатися до трудових ресурсів і не зловжити тими чи іншими соцвиплатами. Якщо людина й має певну інвалідність чи хворобу, то вона може працювати неповний робочий день, виконувати якусь легшу роботу" [1]. До цього слід додати й проблему соціальної інтеграції іммігрантів. Так, значна кількість мігрантів з Сомалі не поспішають влаштуватися на роботу. Маючи велику кількість дітей (4–5 дітей) та отримуючи на

кожну дитину виплати, батьки надають перевагу залишатися вдома та не працевлаштовуватись. Тобто, отримуючи щедрі соцвиплати у зв'язку з непрацездатністю, хворобою, безробіттям та соцвиплати на дітей до 18 років, потенційно працездатні норвежці не поспішають повертатися до робочих лав. За офіційною статистикою, кожен п'ятий норвежець працездатного віку (вікова група 15–74 роки) не працює тимчасово чи постійно з огляду на проблеми зі здоров'ям, а 11 % населення працездатного віку не працюють через інвалідність [1].

Тому на сьогоднішній день перед урядом постало питання, як зацікавити та змусити непрацюючих осіб працездатного віку виходити на робочі місця. Адже, у такому разі виплати перевищують надходження до державної казни, що у майбутньому може призвести до кризи.

Висновки. Соціальна політика Норвегії, на сьогоднішній день, є однією з найбільш розвинутих та високоефективних, що дає право назвати державу лідером серед країн з високим рівнем доходів. Така політика є прикладом загального добробуту, що повинно спонукати інші держави переймати досвід та втілювати досягнення та напруження в економічній та соціальній сферах Королівства Норвегія на власних теренах. Однак можна виокремити і негативні моменти даної політики, адже "високий" соціальний захист населення сприяє поповненню лав непрацездатного населення як за рахунок власних громадян, так і за рахунок переселенців, що у майбутньому може призвести до дисбалансу між витратами на виплати та надходженнями до державної казни.

Література

1. Безп'яточук Ж. Норвегія Hus. URL: <http://tyzhden.ua/Publication/1836> (дата звернення 17.05.2019).
2. Колесник О., Колесникова-Стейнруд О. Крижана країна дбає про громадян. *Персонал плюс*. 2005. № 5. 5–21 січня. URL: <http://www.personal-plus.net/304/4296.html> (дата звернення 17.05.2019).
3. Логвиненко Т. Соціальна політика Норвегії як домінанта професійної підготовки соціальних працівників. *Молодь і ринок*. 2012. №12. С. 49–52.
4. Медулич С. Особливості соціальної роботи в Норвегії. *Social Work and Education*. 2014. № 1. С. 43–50.
5. Норвегії прогнозують соціальний вибух через Барневарн. URL: <https://www.simyapidpokrovom.lviv.ua/?p=7341> (дата звернення 17.05.2019).
6. Норвежский министр – о системе защиты прав детей, которую демонизируют за рубежом URL: <http://rus.delfi.ee/daily/estonia/norvezhskij-ministr-o-sisteme-zaschity-prav-detej-kotoruyu-demoniziruyut-za-rubezhom?id=71825651> (дата звернення 17.05.2019).
7. План дій стврий по боротьбе с бедностью URL: <https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/Stoltenbergs-2nd->

Government/Ministry-of-Labour-and-Social-Inclusion/tema-og-redaksjonelt-innhold/redaksjonelle-artikler/2007/action-plan-against-poverty/id458365/ (дата звернення 17.05.2019).

8. Рейтинг стран по ВВП на душу населения 2017. URL: <http://investorschool.ru/rejting-stran-po-vvp-na-dushu-naseleniya-2017> (дата звернення 17.05.2019).

9. Українцям про Норвегію. Найважливіше та найцікавіше. К., 2005. 55 с.

10. Цибулько Л. Г., Білека А. М. Особливості влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Норвегії. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. №2. С. 273 – 278.

References

1. Action plan against poverty. (2013). URL: <https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/Stoltenbergs-2nd-Government/Ministry-of-Labour-and-Social-Inclusion/tema-og-redaksjonelt-innhold/redaksjonelle-artikler/2007/action-plan-against-poverty/id458365/> (Last accessed 17.05.2019) [in English].

2. Bezpiatchuk Zh. Norvehiia Hus (2010). [Bezpyatchuk J. Norway Hus]. URL: <http://tyzhden.ua/Publication/1836> (Last accessed 17.05.2019) [in Ukrainian].

3. Kolesnyk O., Kolesnykova-Steinrud O. (2005). Kryzhana kraina dbaie pro hromadian [Kolesnik O., Kolesnikova-Steinrud O. Kryzhana Country cares about citizens]. Personal plus. (5). 5-21 sichnia. URL: <http://www.personal-plus.net/304/4296.html> (Last accessed 17.05.2019) [in Ukrainian].

4. Lohvynenko T. (2012). Sotsialna polityka Norvehii yak dominanta profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv [Logvinenko T. Social policy of Norway as a dominant in the training of social workers]. *Molod i ryнок*. (12). 49–52 [in Ukrainian].

5. Medulych S. (2014). Osoblyvosti sotsialnoi roboty v Norvehii [Medulich S. Features of social work in Norway]. *Social Work and Education*. (1). 43–50 [in Ukrainian].

6. Norvehii prohnozuiut sotsialnyi vybukh cherez Barnevarn (2017). [Norway is forecasting a social blast through the Barnevarne]. URL: <https://www.simyapidpokrovom.lviv.ua/?p=7341> (Last accessed 17.05.2019) [in Ukrainian].

7. Reitynh stran po VVP na dushu naseleniya 2017 [Country rating of GDP for every person 2017]. URL: <http://investorschool.ru/rejting-stran-po-vvp-na-dushu-naseleniya-2017> (Last accessed 17.05.2019) [in Russian].

8. Tomberg Y. (2015). Norvezhskiy mynustr – o systeme zashchyty prav detei, kotorui demonizyruet za rubezhom [Norwegian Minister for Children - a system for the protection of children's rights, which is demonized abroad]. URL: <http://rus.delfi.ee/daily/estonia/norvezhskij-ministr-o-sisteme-zaschity-prav-detej-kotoruyu-demoniziruyut-za-rubezhom?id=71825651> (Last accessed 17.05.2019) [in Russian].

9. Ukraintsiam pro Norvehiuu. Naivazhlyvishe ta naitysikavishe (2005). [Ukrainians about Norway. The most important and the most interesting]. Kyiv [in Ukraine].

10. Tsybulko L.H., Bileka A.M. (2017). Osoblyvosti vlashtuvannia ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia, v Norvehii [Tsybulko L.G., Bilka A.M. Features of arranging orphans and children deprived of parental care in Norway]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. (2). 273–278 [in Ukrainian].

A. G. Brovko

Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of the Department of World History and International Relations, Mykola Gogol State University of Nizhyn
e-mail: Alyona_brovko@meta.ua ORCID ID: 0000-0002-8490-7990

Features of the social politics of the Kingdom of Norway in the modern stage

In the article the social policy of Kingdom is investigational Norway and its realization on the modern stage of development of country. In particular, the system of social protection of the state is exposed; basic directions, tasks and principles of realization of social security and social payments, are described. It is set that the social policy of Norway is developed enough and foresees different kinds the social allowance population of country. In particular, payments on unemployment, to disability and others like that. The social protected of population of Norway foresees not only the grant of financial help from the side of the states but also not material, in particular creation of the unique system of registration of free vacancies, preparation and retraining of shots, on numerous free courses. To it follows to add existence of various centers, youth clubs, refuges, services and social projects of called, to render a necessary help the different categories of population. The special attention in Norway is spared the question of health protection, that positively influences on the demographic situation of country. It is found out, that due to economic expansion of country and successful social policy life-span in Norway is high enough. During research an author it is indicated on the lacks of this policy. Without regard to that an unemployment rate in Norway is not considerable, the question of unemployment population sharply appeared in a country. One of reasons distribution of unemployment among the population of capable of working age high social payments became from the side of the state. As a rule, immigrants practise upon such payments which, having a far of children, live due to a money got from the state.
Key words: A Kingdom is Norway, social policy, social help, social payments, social services, social protection.